

Wat de zogenaamde conceptuele danspraktijken delen met conceptuele kunst is zelfreflectie

Ik zou heel systematisch te werk willen gaan, en de argumenten bondig in twee ‘kampen’ onderbrengen: hoe kan de inhoud van het concept ‘conceptuele kunst’ een reden zijn om de term *wel* te gebruiken (en dat zijn zeker en vast niet de redenen waarom de term ‘conceptuele dans’ werd uitgevonden, omdat het gebruik van de term aantoont dat die niet echt geïnspireerd werd door kennis van conceptuele kunst), en hoe kan diezelfde inhoud een reden zijn om dat *niet* te doen.

Wel

1. Conceptuele kunst ontwikkelde in de late jaren ‘60 een nieuwe esthetica –die van de *speech act* (taaldaad). Donald Judd, een boegbeeld van de minimalistische beeldhouwkunst, illustreerde dit met volgend statement: ‘Dit is een kunstwerk, wanneer ik zeg dat het er een is.’ Het performatieve ‘dit is choreografie, dit is / dit zou dans kunnen zijn’ wordt in sommige recente danspraktijken inderdaad gebruikt om vorm te geven aan ongewone benaderingen, maar tegelijk verwijderen die praktijken zich van een verklarende of intentio-nale esthetiek.¹ De bewering ‘dit is choreografie’ is nooit neutraal en willekeurig, want het is bedacht als een tegemoetkoming, een antwoord op het verzet tegen De Dans, de dominante basisvisies op dans en de institutionele weerstand, niet alleen tegen het voorstellen van nieuwe benaderingen, maar ook tegen de vorm van die voorstellen.

2. Wanneer we een dansstuk of choreografie zien als een soort voorstel, een stelling die gepresenteerd wordt in de context van dans, geeft het ook commentaar op dans. Hier moeten we de relatie tussen de bewering ‘dit is choreografie’ en Joseph Kosuths definitie van kunst als een analytische propositie even herbekijken. In dans was er nooit sprake van een gepland analytisch kritisch conceptualisme à la Kosuth, dat de verschillende types van voorstellingen zou analyseren volgens een positivistische logica of linguïstische of semiotische modellen, en de performance zelf zou vervangen door een metalinguïstisch discours over de aard en het concept van dans. Wat de zogenaamde conceptuele danspraktijken echter wel delen met conceptuele kunst is zelfreflectie, niet zo zeer discursief of epistemologisch, wel waarnemingsgericht en anti-essentialistisch. Hierbij wordt vooral gewerkt met de materie van dans, en de waarnemingservaring en interpretatie van de toeschouwer. Zelfreflectie in conceptuele dans is gericht op het theatrale dispositief, op de voorwaarden, rollen en procedures waarbij aan een toeschouwer iets wordt voorgesteld als dans, en waarbij die dans meteen ook het onderwerp wordt van haar eigen voorstelling. Een dergelijke heroriëntatie wijst op een radicale houding: als dans ons iets probeert te vertellen over de wereld, is dit gedoemd te mislukken. Dans kan alleen maar een voorstelling representeren, met andere woorden: haar eigen middelen, mechanismen en ideologieën waarmee ze betekenis en status produceert in de hedendaagse cultuur.

3. Wanneer zelfreflectie gaat over het waarnemingskader, zou het beter vervangen worden door de term ‘waarnemerschap’, en in

sommige zeldzame gevallen door ‘ontvangerschap’, meer bepaald wanneer er van de toeschouwer gevraagd wordt logisch mee te redeneren en tot een begrip te komen van wat het werk als choreografie wil zeggen. Betekenis ontstaat uit structurele relaties tussen het werk en het dans- en choreografieveld, de condities en de rollen van de auteur en de toeschouwer.

4. Deelt conceptuele dans de institutionele kritiek met conceptuele kunst? Alleen als het gaat over kritiek op het ideologische fetisjisme van de object- en productstatus. Toch neemt de zogenaamde conceptuele dans deel aan de institutionele verspreiding; tot op zekere hoogte is er een –onontbeerlijke– samenwerking tussen program-mator en choreograaf; sommige programmatores proberen mee concepten, of eerder festivalcontexten, te creëren die de voorstellen van de hedendaagse dans kunnen ondersteunen.

Niet

1. Het werk van de zogenaamde conceptuele dans is niet gebaseerd op het naar de achtergrond laten verdwijnen van alles wat met waarneming te maken heeft. Het linguïstische aspect is niet belangrijker dan de waarneming. Zelfs al wordt het beïnvloed door het zogenaamde Duchamp effect, het woord krijgt niet de overhand op de beweging. Er is geen dogmatisch verbod op het fysieke (wat wel het geval was in conceptuele kunst, in die zin dat het kunstobject werd vervangen door het theoretische object). Integendeel, de danspraktijken zijn gebaseerd op het vorm geven aan andere lichamelijke bewegingen en lichaamsexpressie. ‘Andere’, in de zin dat ze niet langer berusten op de romantische noties van het onuitspreekbare en onpeilbare, de sprakeloze anonimiteit van het lichaam. (Ik keer later terug op deze begrippen, wanneer ik het heb over De Dans.) Onze angst voor de akelige woorden ‘tautologie’ en ‘zelf-referentieel’ –woorden die geassocieerd worden met conceptuele kunst en gebruikt worden tegen de zogenaamde conceptuele dans– is het resultaat van de diep verankerde hoop in de Westerse cultuur dat dans de manifestatie van het denken zou zijn nog vóór die gedachten benoemd worden. Dit is hoe Westerse filosofen als Alain Badiou, theoretici en intellectuelen plezier beleven aan dans, en hun ideeëngoed plaatst hen op één lijn met praktijkbeoefenaars die dans willen handhaven als een medium-specifieke praktijk van de sublieme en efemere zelfexpressie van een vrij individu. Badiou bevestigt Mallarmé’s definitie van dans: poëzie die zich bevrijd heeft van de pen. De praktijken die ‘conceptuele dans’ genoemd worden, benaderen dans als schrijven in Derridaanse zin, wat niet hetzelfde is als het schrijven van een theoretische tekst, en dat ook niet kan zijn.

2. Geen utopie: conceptuele dans mag je in tegenstelling tot conceptuele kunst niet zien als een deel van het historische project van het modernisme. Het behoort niet tot dezelfde soort abstractie. Indien het dat wel zou doen, zou dit het laatste stadium van abstractie betekenen (Merce Cunningham - Yvonne Rainer - Xavier Le Roy, Jérôme Bel of Tino Sehgal; Marcel Duchamp - Donald Judd - Joseph